

jurnal rifqoh turnitin

by Rifqoh Zumrudah

Submission date: 01-Jun-2020 02:41AM (UTC+0700)

Submission ID: 1335324961

File name: Jurnal_Rifqoh_2014_C.pdf (878.58K)

Word count: 10281

Character count: 63326

KACINGKRUNGAN SAJRONE ANTOLOGI ¹CERKAK
REMBULANE WIS NDHADHARI ANGGITANE SRI SETYA RAHAYU
TINTINGAN SOSIOLOGI SASTRA

E-JOURNAL

Dening:
RIFQOH ZUMRUDAH
14020114128

²UNIVERSITAS NEGERI SURABAYA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAN SASTRA DAERAH

2020

**KACINGKRANGAN SAJRONE ANTOLOGI CERKAK
REMBULANE WIS NDHADHARI ANGGITANE SRI SETYA RAHAYU
TINTINGAN SOSIOLOGI SASTRA**

Rifqoh Zumrudah

S-1 Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya
rifqohzumrudah@mhs.unesa.ac.id

Prof. Dr. Hj. Darni, M.Hum.

Dhosen Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

Abstrak

Salah sawijine kasusastran Jawa sing ngrembaka yaiku cerkak, cerkak minangka salah sawijine karya prosa kang nduweni alur crita sing cekak lan bisa diwaca salunguhan. Cerkak iki ngandharake kawruh bab kacingkrangan sajrone Antologi Cerkak Rembulane Wis Ndhadhari Anggitane Sri Setya Rahayu. Saperangan bab kang bakal diandharake ing panliten iki antarané: (1) kepriye kahananane kacingkrangan kang ana ing ACRWN?, (2) kepriye sebab kacingkrangan kang ana ing ACRWN?, (3) kepriye akibaté kacingkrangan kang ana ing ACRWN?, (4) kepriye upaya kanggo ngrampungé kacingkrangan kang ana ing ACRWN?, (5) kepriye gayutane kacingkrangan kang ana ing ACRWN karo ralitas sosial ing bebrayan?. Ancas panliten iki kanggo njelentrehake kacingkrangan kang ana ing *Antologi Cerkak Rembulane Wis Ndhadhari*. Saliyane iku kanggo medharake kawruh bab piwulang sajrone donya pawiyatan.

Panliten iki nganakake tintingan sosiologi sastra. Kanggo mahami isi sing diandharake sajrone cerkak, panliti ngetrapake metodhe *dheskriptif kualitatif*. Asil saka panliten iki nuduhake dene kahanan kacingkrangan sajrone ACRWN kaperang dadi loro yaiku ora bisa nyukupi kabutuhan pangan lan ora bisa nyukupi kabutuhan pendhidhikan. Panyebab saka kacingkrangan sing ditemokake sajrone antologi yaiku amarga mingsrane pengasilan, rusake tatanan masyarakat amarga politik lan musim paceklik. Kacingkrangan kasebut nuwuhake akibat, antarané anane rasa minder, nelangsa lan ora bisa bayar sekolah. Upaya kanggo ngrampungé kacingkrangan kasebut yaiku pendhidhikan lan tulung tinulung. Panulis nggayutake kahananane kacingkrangan kang ana ing ACRWN karo *realitas sosial*, banjur asile diperang dadi telu antarané ora bisa nyukupi kabutuhan pangan, ora bisa nyukupi kabutuhan pendhidhikan lan anane upaya tulung-tinulung.

**2
PURWAKA**

1.1 Landhesan Panliten

Karya sastra mujudake salah sawijine karya kang bisa arupa geguritan, cerkak, cerbung utawa novel. Karya sastra dipta dening pangripta kanggo sarana panggulawentah, ekspresi lan komunikasi antarané pangripta lan pamaos. Lumantar karya sastra pamaos bisa mangerteni kahanan utawa gegambaran sajrone karya sastra kang dianggit, kayadene sajrone reriptan sastra Jawa modern.

Miturut Darni (2015:3) sastra Jawa modern mujudake kasusastran Jawa kang urip ing tengah-tengah masyarakat jaman saiki. Karya sastra Jawa modern beda karo karya sastra Jawa sadurunge jalaran wis kena daya pangaribawa genre manca. Banjur kaya karya sastra Jawa modern saya ngrembaka awit tuwuhé kalawarti basa Jawa kayata *Panjebar Semangat*, *Jayabaya*, lan *Jaka Lodhang* uga koran kayata *Solo Pos*. Saka medhia kasebut karya sastra Jawa modern bisa kawentar lan digandrungi dening masarakat.

Sastra ora bisa dipisahake karo jagade bebrayan, amarga antarané sastra lan bebrayan tansah sesambungan. Perkara-perkara kang didadeyan ing bebrayan tansah sesambungan. kang dijelentrehake dening Weltek lan Werren (2014:99) sastra nggambarake lan medharake panguripan. Sastra lan masyarakat iku pancen nduweni

sesambungan. Karya sastra mujudake asil pambudidayané pangripta ngenani perkara kang tuwuh ing bebrayan.

Salah sawijine kasusastran Jawa sing ngrembaka yaiku cerkak. Cerkak minangka salah sawijine karya prosa kang nduweni alur crita kang cekak lan diwacané mung salunguhan. Cerkak yaiku prosa fiksi kang isiné cekak. Cekake isi kasebut ana sesambungane karo tema kang diudalake sajrone crita. Bab kang wigati ngenani cerkak yaiku cacahé tembung kudu luwih sithik tinimbang novel (Najid, 2003:18).

Kacingkrangan minangka salah sawijine permasalahan sosial kang ana ing sajrone karya sastra kang dadi masalah sajrone panguripan bebrayan. Permasalahan kacingkrangan sajrone karya dijelentrehake karo pangripta kanthi gamblang lan ana sesambungane karo gambaran panguripan kang sabenere.

Karya sastra mujudake perangan saka panguripane bebrayan Jawa. Kacingkrangan wis akehi didadekake dening pangripta minangka salah sawijining objek kanggo ngripta karya sastra. Pangripta kang ngripta salah sawijining karya sastra kanthi unsur kacingkrangan kasebut kadhang kala ngaca saka akehe perkara-prekara sosial sajrone panguripane manungsa. Wujud kondhisi sosial sing dicritakake sajrone ACRWN iki nyritakake ngenani kacingkrangan manungsa sing ora bisa nyukupi kabutuhan saben dinan. Tuladhane kaya kanggo ora bisa nyukupi kabutuhan pendhidhikan, ora duwe dhuwit

kanggo njangkepi kabutuhan sekolah, mbayar kuliah, gagal panen, kluwargane ana kang dadi tahanan politik, lsp.

Adhedhasar laire karya sastra kasebut uga lair pangripta senior ing kasusastran Jawa modern. Salah sawijining pangripta senior ing kasusastran Jawa modern yaiku Rahayu sing nduweni jeneng asli, Sri Setya Rahayu lair ing Kelurahan Kauman, Kecamatan Kota Bojonegoro, tanggal 27 Februari 1949. Lulus saka SPG (Sekolah Pendidikan Guru) Negeri Bojonegoro, langsung dibenut dadi guru SD ing wilayah Bojonegoro. Tekade mono, mulang karo kuliah ing IKIP Bojonegoro. Gegayuhane kanggo nggayuh ijasah ing Pawiyatan Luhur mau kandheg sawise mancik tingkat III. Wiwit nulis taun 1969, arupa cerita cekak lan geguritan kang nembus blabar kawating kalawarti basa Jawa kayadene *Jayabaya*, *Panjabar Semangat*, *Dharma Nyata*, *Kumandhang*, *Djaka Lodang*, *Mekarsari*. Kajaba nulis ngango basa Jawa, uga nulis basa Indonesia, kang kapacak ana *Minggong Simponi*, lan *Bhirawa*. Taun 1973 cerkake kang mawa judhul Mawarni, dadi pamenang ka III ing Lomba Cita Cekak sing dianakake DKS (Dewan Kesenian Surabaya) karo majalah *Jayabaya*, Surabaya.

Taun 1980 nganti taun 2009 ora nulis marga karepotane ngayahi pakaryan pinangka guru lan ngurus bale omah. Wiwit taun 2010, sawise purna tugas pinangka guru SD, semangat nulise kagugah maneh. Nganti titi mangsa iki, tulisane kang arupa crita cekak ana 80-an, crita landhung siji lan geguritan ana 60-an judhul. Salah sawijining karangan karangan kang awujud cerkak, anggitane Sri Setya Rahayu kang wis dibukokake sajrone antologi cerkak yaiku kanthi irah-irahan ACRWN.

Salah sawijine sastra Jawa modern sing narik kawigatene panliti yaiku cerkak, dipilih antologi cerkak **1** *1* marga sawijining karya sastra kang ringkes. Kayadene jenenge yen crita sajrone cerkak iku cekak. Masiya critane cekak, nanging masalah sajrone crita kasebut bisa kaandharake kanthi gamblang kang ndadekake para pamaos rumangsa seneng sawise maca. Panliti ngliti saka 30 cerkak sajrone ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu kang ngandhut babagan kacingkrangan kang dialami dening bebrayan Jawa jaman saiki. Alasan dipilih ACRWN ka**1**go objek panliti jalaran sangertine panulis sasuwene iki durung ana sing ngliti. Saliyane kuwi tema kang diangkat ing Antologi Cerkak RWN iki kang narik kawigatene kanggo diliti amarga ngandhut babagan kang onjo yaiku babagan ngenani para paraga kang kacingkrangan.

Ana ing antologi cerkak RWN uga ngatonake ciri khase yaiku cerkak asil karyane kasuguhake kanthi ngatonake panggambaran swasana kang mligi. Saliyane wigati ana bab panggambaran panguripan kang sarwa kacingkrangan. Kacingkrangan kang ana ing ACRWN yaiku kacingkrangan kang arupa ora bisa nyukupi kabutuhan saben dinan, kaya kang dicritakake ana ing sawijining judhul “Lampu Antik” sajrone ACRWN, kang

nyritakake salah sawijining kluwarga kang urip serba pas-pasan amarga bapak kang dadi kepala kluwarga sing wis pensiun saka penggaweyane. Mula, kanggo nyambung urip kluwarga iki kudu luwih rekasa kanggo nyambut gawe lan adol barang-barang sing ana ing omah kanggo nyukupi kabutuhan saben dina. Barang-barang iku metu saka omah amarga kebutuhan sing ngoyak saben dinan.

Kaya sing dicritakake ana ing salah sawijining judhul “Parine Wiwit Ambyak” sajrone ACRWN iki, dicritakake ana kaluwarga kang nduweni sawah telung prapat hektar lan kluwarga iki kudu nyekolahake anak lima. Nalika iku wayah musim paceklik, anake kang aran Widada iki nggodha nyuwun sepatu lan tas, amarga sepatu lan tase wis jebol. Disemayani karo ibune, sesuk yen wis panen ditumbasake, nanging si Widada ora gelem, lan njaluk kudu tuku saiki.

Ibune ora bisa menehi kabutuhane saiki amarga musim paceklik ing ngendi-ngendi padha wae. Ditambah maneh panen sing ora dadi, nampek, tandur, matun, mbutuhake tenaga sing ora sethithik. Durung pangrumate, mula iku kang ndadekake pikiran ibune, amarga kanggo njangkepi kabutuhan urip saben dinan wae pas-pasan. Ora mung arupa ora bisa njangkepi kabutuhan urip saben dinan, nanging uga ana tema kang nyritakake rusake tatanan masyarakat amarga politik kang ndadekake kacingkrangan, iki dicritakake sajrone Antologi cerkak RWN kanthi judhul “Sumendhe ing Pepesthen”.

Dicritakake ana wong lanang kang jenenge Pram, mulih saka kutha menyang desane. Kagiyatane paraga Pram ing kutha yaiku kuliah, dheweke mulih ing desane amarga ana kaperluwan kang nyebabake dheweke kudu muleh. Kang njalari dheweke muleh amarga arep ana pamilihan umum, lan dheweke arep njaluk surat keterangan ing kelurahan kanggo nyoblos ing kutha. Nalika paraga Pram budhal menyang kelurahan dheweke ditanggap karo wong kalurahan amarga masalah sing tau dialami kluwargane biyen. Masalah kang dialami yaiku amarga bapak Pram katut ana ing gejeran September taun sewidak lima biyen kae, amarga kadadean iku, warga ing dhaerah kuno banjur kalebu *dhaftar hitam*, sapari polahe sarwa kawatesan.

Panliti ngangkat babagan ngenani urip kacingkrangan utawa kacingkrangan amarga, karya sastra mujudake kaca benggalane masyarakat, kacingkrangan kang dumadi ana ing sajrone ACRWN banjur digayutake karo kahanan ing masyarakat. Alesan sarta upaya nalika kacingkrangan sing dialami masyarakat uga maneka warna. Mula saka iku, antologi cerkak iki nduweni peranan kang paling dhirman kanggo diteliti yaiku ing wujud kacingkrangan.

Kacingkrangan, uga nggawa pambada antarane masyarakat siji marang masyarakat liyane. Pambada kasebut kang nyebabake masyarakat tartamtu ora nduweni fasilitas kang padha. Prekara kacingkrangan sosial sajrone ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu iki nyritakake tema ngenani kacingkrangan kang bakal diwedhar ing panlitenan iki.

- 1) Kepriye kahanane kacingkrangan kang ana ing ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu?
- 2) Kepriye Sebab kacingkrangan kang ana ing ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu?

1.2 Underan Panliten

Adhedhasar lelandhesane panliten kang wus diandharake ing dhuwur, underane panliten yaiku:

- 3) Kepriye akibate kacingkrangan kang ana ing ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu?
- 4) Kepriye upaya kanggo ngrampung kacingkrangan kang ana ing ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu?
- 5) Kepriye gayutane kacingkrangan sajrone ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu karo realitas sosial sajrone bebrayan?

1.3 Ancas Panliten

Adhedhasar underane panliten mau, ancase panliten kaya mangkene.

- 1) Njlentrehake gegambarane kacingkrangan kang ana ing ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu.
- 2) Njlentrehake sebab kacingkrangan kang ana ing ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu.
- 3) Njlentrehake akibat kacingkrangan kang ana ing ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu.
- 4) Njlentrehake upaya kanggo ngrampung kacingkrangan kang ana ing ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu.
- 5) Njlentrehake gayutane kacingkrangan sajrone ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu karo realitas sosial sajrone bebrayan.

1.4 Paedah Panliten

Panliten iki kaajab bisa asung paedah kaya kang dikarepake, yaiku mligine tumrap:

- 1) Tumrap sastra Jawa Modern, panliten iki bisa nduweni paedah kanggo nyengkuyung pangrembakane ilmu sastra, mligine ngenani sosiologi sastra sajrone karya sastra.
- 2) Tumrap pamaos, asil saka panliten iki sawijining dalan kanggo mangerteni lan nintingi daya apresiasi marang karya sastra.
- 3) Tumrap piwulangan sastra, panliten iki bisa kanggo bahan piwulang apresiasi sastra ing donya pawiyatan.

1.5 Wewatesane Panliten

- 1) Sosiologi sastra: salah sawijining teori kang nganalisis kanthi cara langsung antarane sastra lan masyarakat (Ratna, 2003:3).
- 2) Aspek sosiologis: Aspek kang objeke masyarakat lan ngandhut perkara-perkara sosial ing bebrayan (Faruk, 2010:2).
- 3) Kacingkrangan : minangka samubarang ngenani standare tingkat panguripan sing cendhek. Tegese tingkat kakurangan ing jumlah utawa golongan manungsa dibandingake karo standar panguripan kang endhek iki kanthi cara langsung katon pangaribawane tumrap kahanan kasehatan, panguripan moral, lan rasa harga dhiri kang kagolong minangka wong cilik (Suparlan 2004:315).

TINTINGAN KAPUSTAKAN

2.1 Panliten Saemper

Panliten kang saemper bisa digunakake kanggo mbah kawruh, supaya panliten sabanjure bisa luwih jangkup lan sampurna. Panliten kang saemper sing bisa nyengkuyung karo panliten iki ing antarane yaiku:

Widia Astuti, mahasiswa Jurusan Pendhidhikan Sastra lan Sastra Dhaerah taun 2017 kanthi irah-irahan *Kacingkrangan Sajrone Cerbung Tan Kendhat Anggitane Ismoe Rianto* tintingan sosiologi sastra. Panliten kasebut njlentrehake ngenani gegambarane sosial kang ana ing cita sambung. Cita sambung iki ngemot bab-bab sosial kang tuwuh sajrone masyarakat, bab-bab kasebut yaiku ngenani kacingkrangan. Bab kacingkrangan kang ana sajrone cerbung *Tan Kendhat* iki nyritakake tema perjuwangane manungsa kang ora nyerah ngadhepi panguripan kang angel. Sajrone panliten iki, panliti nliti lelakon paraga sing kacingkrangan, alesan para paraga kacingkrangan, sarta akibat kacingkrangan kang dialami paragane, ing kene dicritakake paraga sing kacingkrangan nduweni pawadan kang maneka warna.

Kahanan kacingkrangan kang dialami sajrone panliten yaiku ora bisa nyukupi papan, bocah ora kopen, ora ana panggonan kanggo nyambut gawe, uga ana kang dadi sebab kacingkrangan yaiku saka faktor dhiri pribadhi, kayata cacat mental, cacat fisik lan nganggur, ora mung faktor saka njero na nging uga saka faktor kultural kang ndadekake kacingkrangan. Kahanan kaya mangkono nuwuhake akibat, akibat kang dituwuhake yaiku kriminalitas. Kriminalitas kang dilakokake yaiku tumindak degsiya lan mendem. Panliti uga nggoleki upaya kanggo ngrampung kacingkrangan sajrone panlitene, upaya kang ana sajrone panlitene yaiku adol narkoba, main, dadi wanita pelanyahan lan nyolong. Kacingkrangan sajrone panliten iki uga ana gayutane karo realitas sosial ing bebrayan.

Panliten kang saemper karo panliten iki padha andharake ngenani babagan kacingkrangan kang ana ing sajrone karya sastra fiksi kanthi awujud cerbung, novel lan crita rakyat. Bedane antarane panliten iki yaiku karo panliten saemper liyane yaiku objek kang digunakake, yen panliten saliyane nggunakake novel, cerbung lan crita rakyat kanggo sumber panlitene nanging ing panliten iki sumbere saka crita-crita cekak sajrone ACRWN Anggitane Sri Setya Rahayu. Saliyane iku wujud kacingkrangan kang digambarake, yaiku ngenani permasalahan ekonomi kang ndadekake kluwarga iku mau kacingkrangan saliyane iku sing ndadekake bedane panliten iki, ora ana tindak kriminalitas sajrone panlitenan kacingkrangan iki. Banjur kang dipunjerake yaiku ngenani babagan tema. Dadi kang

bakal dijlentrehake ing panliten iki ngenani babagan kang onjo yaiku tema. Tema ing kene bakal dijlentrehake siji-siji nganti jelas.

2.2.1 Kasusastran Jawa Modern

Kasusastran mujudake ekspresi pikiran lan pangrasane manungsa, wujudé bisa lisan utawa tulisan kanthi nggunakake basa kang endah miturut konteks jaman utawa panggonan (Hutomo, 1975:134). Senadyan mujudake ekspresi pikiran lan pangrasane manungsa, nanging kasusastran tetep diripta nggunakake paugerane reriptan sastra.

Sastra Jawa Modern mujudake kasusastran Jawa kang urip ing satengahing masyarakat Jawa jaman saiki. Sastra mau nduweni genre-genre pambéda karo genre-genre sadurunge, babagan kasebut disebabake amarga anane daya pangaribawa saka sastra manca. Wujudé sastra Jawa modern, kaya kang diandharake dening Ras (1985:8) yaiku sastra oleh pangaribawa saka sastra manca. Mula ora nggumunake, yen wujudé sastra Jawa Modern memper karo sastra Manca, kayata: *short story* padha karo crita cekak (diarani cekak), *long story* padha karo crita sambung (diarani cerbung), *poem* padha karo guritan, lan *novel* ing sastra Jawa uga padha tegese karo novel.

2.3 Cerkak

Cerkak utawa crita cekak yaiku mujudake sastra sawijining genre kasusastran Jawa Modern kang isih ngrembaka nganti saiki. Miturut Suparto Brata (sajrone Anowo, 1993) cerkak minangka crita kang adhedhasar ide crita lan dimarekake kanthi singkat. Kang diarani cerkak iku kudune ana kabutuhan kang diperlokake kanggo mbangun lan mungkasi crita. Senajan singkat, crita kasebut wis sampurna.

2.4 Sastra lan Bebrayan

Sastra mujudake salah sijine asile kabudayan sijine bebrayan tartamtu. Sastra nduweni sesambungan karo bebrayan. Soekanto (2012:3), ngandharake istilah sosial ing ilmu-imu sosial nuduhake objek, yaiku bebrayan. Karya sastra tuwuh lan ditulis sajrone bebrayan, mula antarane karya sastra lan bebrayan nduweni gayutan kang gedhe antarane siji lan sijine saengga ora bisa dipisahake. Karya sastra kang wus ana, tuwuhe saka crita panguripan ing satengahing bebrayan.

2.5 Sosiologi

Sosiologi asalé saka basa latin yaiku tembung *socius* lan *logos*. *Socius* tegese kanca, dene *logos* tegese ilmu. Secara harfiah, sosiologi yaiku ilmu kang ngenani bebrayan, tegese sesambungan kang lumaku lan proses

ing tuwuh sajrone sesambungan kasebut. Sosiologi awujud ilmu kang nyinaoni bab masyarakat, nanging pranyata isih ngencengake jati dhirine kang nggawe aneka werna teori banjur digayutake anatarane teori siji lan teori liyane. Sistem sesambungan sajrone bebrayan bisa dadi pokok rembukane.

2.6 Sosiologi Sastra

Sosiologi sastra mujudake pamerakan kang ngenake babagan sosial lan sastra. Miturut Ratna (2009:1-2) sosiologi sastra saka basa Yunani sing dumadi saka tembung *socio/socius* lan *logi/logos*, *socio* tegese bebrayan lan *logos* tegese ilmu, dadi sosiologi tegese asal mul lan pangrembakane bebrayan. Ratna uga njlentrehake sejatine antarane sosiologi lan sastra nduweni objek sing padha yaiku manungsa sajrone bebrayan. Bab kasebut cundhuk karo pamawase Soekanto (2012:15) kang njlentrehake sosiologi kalebu ilmu sosial kang objeke bebrayan.

2.7 Sosiologi Sastra Wellek lan Warren

Wellek lan Warren sajrone (Faruk, 2010:1 lan Wiyatmi, 2013:25) medharake yen ana telung tintingan kang beda sajrone sosiologi sastra, yaiku:

1. Sosiologi pangripta

Sajrone sosiologi pangripta, pangripta minangka panganggit karya sastra kang diarani makhluk sosial kang dheweke kaiket dening satatus sosiale sajrone masyarakat, uga sesambungane karo pamaca. Sajrone anggitan karya sastra, panulis kang dadi punjere. Kanyatan kang digambarake sajrone karya sastra ditemtokake dening pamikiran panulise. Kanyatan kang asring digambarake sajrone karya sastra biasane ora kasunyatan sabeneré, nanging kasunyata kang *didealkan* pangripta.

Sabanjure, Wellek lan Warren (Wiyatmi, 2013:25-40) medharake yen wilayah kang dadi tintingan sosiologi sastra pangripta yaiku:

- 1) Status sosial Pangripta
- 2) Ideologi Sosial Pangripta
- 3) Lelandhesan Sosial Budaya
- 4) Posisi Sosial Sastrawan sajrone Masyarakat
- 5) Masyarakat Pamaca kang Dituju

2. Sosiologi Karya Sastra

- 1) Watesan Sosiologi Karya Sastra
- 2) Wilayah Tintingan Sosiologi Sastra

Dideleng saka pamawase Wellek lan Warren, sajrone panlitenan iki bisa diudut yen wilayah tintingan sosiologi sastra yaiku (1) unsur (isi/crita) sajrone karya sastra, (2) crita ngenani kacingkrangan, lan (motif utawa tema kang ana sajrone karya sastra sajrone sesambungane klawan kasunyatan ing sanjabane karya sastra.

3. Sosiologi Pamaca lan Dampak Sosial Karya Sastra.

Sosiologi pamca minangka salah sawijining model tintingan sosiologi sastra kang munjerake kawigaten marang sesambungan antarane karya sastra klawan pamaca, Wiyatmi (2013:51). Bab-bab iku kang ndadekake wilayah tintingane yaiku permasalahan pamaca lan dampak sosial karya sastra, sarta nganti ngendi karya sastra ditemtokake saka latar sosial, owah-owahan lan pangrembakane sosial, Wellek lan Warren sajrone (Wiyatmi, 2013:51).

Saliyane iku, sosiologi sastra uga nintingi nilai sosial sastra kang sesambungan klawan sosial marang pamaca, dampak, lan fungsi soziale.

- 1) Pamaca
- 2) Dampak Sosial Karya Sastra
- 3) Kagunaan sosial Karya Sastra

2.8 Konsep Kacingkrangan

Konsep kacingkrangan bakal dijlentrehake dadi telung sub bab, ing antarane (1) tegese kacingkrangan, (2) wujud kacingkrangan, (3) faktor sing njalari kacingkrangan. Andharan telung sub bab mau bakal dijlentrehake kanthi gamblang ing ngisor iki.

2.8.1 Tegese Kacingkrangan

Kacingkrangan iku kawujud saka adhedhasar idhentifikasi lan ukuran marang saklompok masyarakat/golongan utawa diarani *miskin* (Nugroho, 1995:24). Sejatine saben negara kayata Indonesia nduweni teges dhewe kanggo pawongan utawa masyarakat sing diarani ngalami kacingkrangan. Bab iki disebabake amarga kahanan kang diarani cingkrang asipat *relatif* kango saben negara, misale kahanan ekonomine, standar panguripane, lan kahanan soziale.

kacingkrangan dititengi maneh lan diambakake permasalahan ngenani kacingkrangan. Tegese kacingkrangan kang dimedharake dening Chambers (1997:211) sajrone <https://www.kajianpustaka.com/2019/04/penyebab-kemiskinan-yaiku-kacingkrangan-minangka-sawijining-konsep-kang-nduweni-limang-dimensi-yaiku>

- 1) Kacingkrangan (*Proper*)
- 2) Ora nduweni Daya (*Powerless*)
- 3) Gampang ngalami kahanan kang kepepet (*state of emergency*)
- 4) kagumantungan (*dependency*)
- 5) Keterasingan (*Isolation*)

2.8.2 Wujud Kacingkrangan

Sajrone kacingkrangan kang dimedharake dening Chambers, Chambers ngandharake ngenani wujud kang dadi masalah sajrone kacingkrangan. Konsep kacingkrangan kasebut ndadekake pamawase ilmu sosial dadi amba marang kacingkrangan kang ora mung ngandharake ngenani penghasilan kang mingsra nanging

uga kahanan kang kepepet minangka akibat saka mingsrane kuwalitas kasehatan lan pendhidhikan, mingsrane hukum kanggo wong cilik, gampang kena tumindak degsiya, kena resiko *negatif* sacara politik, lan ora bisa nikelake panguripane kang luwih apik.

Adhedhasar kahanan kacingkrangan kang dipandeng saka masalah *multi dimensional*, kacingkrangan nduweni patang wujud (Jarnasy, 2004:8-9)

- 1) Kacingkrangan *absolut*
- 2) Kacingkrangan *relatif*
- 3) Kacingkrangan *kultural*
- 4) Kacingkrangan *struktural*

Sawise anane wujud kacingkrangan, banjur ana kang diarani jinise kacingkrangan kang adhedhasar sipate (Jarnasy, 2004:9-11). Jinise kacingkrangan kang adhedhasar sipate yaiku:

- 1) Kacingkrangan Alami
- 2) Kacingkrangan Gawenan

2.8.3 Faktor-faktor sing Njalari Kacingkrangan

Kacingkrangan kang kadaden ana ing negara-negara kang ngrembaka disebabake amarga kabutuhan manungsa kang maneka warna, anane kapemilikan sumber daya kang beda, nuwuhake *distribusi* pengasilan kang beda. Bisa dideleng yen mayoritas penduduk kang ngalami kacingkrangan namung nduweni sumber daya alam sing kawatesan. Saliyane iku tingkat pendhidhikan uga mangaribawani kwalitas sumber daya manungsa.

Saka pamawas ing ndhuwur, bisa dipahami yen faktor dominan kang nyebabake kadadeane kacingkrangan yaiku sempite lapangan penggaweyan, mingsrane kwalitas sumber daya manungsa, sumber daya alam kang kawates lan kabijakan pamarintah.

1. Lapangan penggaweyan

- 1) Tegese lapangan penggaweyan
Miturut Sharp sajrone Kuncoro (2006), kacingkrangan kadadean amarga maneka sebab yaiku:
 - a. Mingsrane kuwalitas angkatan kerja. .
 - b. Akses kang susah kanggo nduweni modal.
 - c. Mingsrane masyarakat marang Teknologi. .
 - d. Kagunaan sumber daya kang ora *efisien*.

Miturut teori Malthus, tuwuhe penduduk salaras karo urutan ukur nanging kanggo bahan pangan salaras karo urutan itungan. Adhedhasar saka iku mula, kadadean ora salaras antarane gedhene jumlah penduduk karo sithike bahan pangan kang ana. Bab iki minangka salah sawijine panyebab saka kacingkrangan.

Miturut Suharto (2009:27-29), kacingkrangan dingerteni saka maneka cara lan pangertenan kang dadi utamane yaiku.

- a. Gambaran Materi,
- b. Gambaran sosial,

c. Gambarana pengasilan,

Miturut *Badan Pusat Statistik*, bale wisma kang nglamai kacingkrangan nduweni rata-rata anggota kluwarga kang luwih gedhe tinimbang bale wisma kang ora ngalami kacingkrangan. Panyebab kacingkrangan bisa dideleng saka maneka faktor. Suharto (2009:31) ngandharake kacingkrangan akeh disebabake karo maneka sebab ing antarane.

- 1) Panyebab *Individual*, utawa *patologis*, kang ndeleng kacingkrangan minangka akibat saka prilaku, pamilihan utawa kasanggupan saka pawongan kang ngalami kacingkrangan.
- 2) Panyebab kluwarga, kang nyambungake kacingkrangan karo pendhidhikan kluwarga.
- 3) Panyebab sub-budaya (*subcultural*) kang nyenyambungake kacingkrangan marang panguripan sabendina, dimangerteni utawa dilakokake sajrone kinupengan.
- 4) Panyebab agensi, kacingkrangan minangka akibat saka kalakuwane wong liya, kayata perang, pamarintah, lan ekonomi.
- 5) Panyebab *struktural*, kang menehi alesan yen kacingkrangan minangka asil saka struktur sosial. Panyebab kacingkrangan sabagean kadadean amarga kasugihane rakyat sing dijupuk karo wong liya sing dudu asli penduduk ing wilayah iku lan kasanggupan kanggo nyiptakake kasugihan diilangake.

Saka andharan ing ndhuwur, bisa didudut yen *citra* kacingkrangan munjerake ana ing pamawase Suharto (2009) kang milah *citra* kacingkrangan ana telung bagean yaiku *citra materi*, *citra sosial*, lan *citra pengasilan*.

2.8.4 Akibat Kacingkrangan

Kacingkrangan bisa nuwuhake maneka akibat. Miturut Nugroho lan Dahuri (2004:165) kacingkrangan sajrone masyarakat disebabake amarga kawatesan sumber daya alam lan sumber daya manungsa. Kacingkrangan natural disebabake sacara langsung utawa ora langsung *dening* maneka kebijakan, peraturan lan keputusan sajrone pembangunan, kemiskinan iki umume bisa dikenali saka transformasi ekonomi kang ora seimbang. Kacingkrangan kultural yaiku kacingkrangan kang luwih akeh disebabake sikap individu sajrone masyarakat kang nuduhake gaya hidup, kalakuwane, utawa budaya kang nggawe keblasuk marang kacingkrangan. Pawongan diarani kacingkrangan yen tingkat pendapatane ora cukup kanggo mentaati tata nilai lan norma sajrone masyarakat. Akibat kacingkrangan bisa nuwuhake rasa minder, kriminalitas lsp.

2.8.5 Upaya ngentas Kacingkrangan

Kacingkrangan kang kadaden sajrone masyarakat bisa dideleng saka maneka dimensi. Kawitan, dimensi

ekonomi sinambungan karo kabutuhan dhasar manungsa kang asipat material kayata pangan, sandang, papan lan kasehatan. Kaloro, kacingkrangan saka dimensi sosial lan budaya, kacingkrangan iki bakal ndadekake kacingkrangane pawongan Indonesia. Indonesia wis bisa mudhunake tingkat kacingkrangan nanging Indonesia isih kudu ngurangi tingkat kacingkrangan kanthi maneka upaya utawa solusi. Nizami (2008:8) medharake maneka upaya kacingkrangan. bakal diwedhar ing ngisor iki.

- 1) Pendhidhikan
- 2) Reformasi Tanah Kanggo Rakyat
- 3) Njangkepi Kabutuhan Impor
- 4) Nasionalisasi Perusahaan Tambang Asing
- 5) Nyiptakake Lapangan Penggaweyan

2.9 Lelandhesane Analisis

Panganggone teori minangka landhesan kanggo analisis sawijine bab kang ora bisa ditinggalake amarga teori kasebut kang bakal dadi ancer-ancer panliten kang bakal ditinggalake. Lelandhesan teori kang bakal digunakake sajrone panliten iki yaiku studi tekstual kanggo ngonceli aspek sosiologis reriptan sastra. Objek kang dinggo minangka punjere panliten iki yaiku sawijine karya sastra kanthi judhul *Rembulane Wis Ndhadhari*. Aliyane kuwi, pamarekan struktural uga diperlokake kanggo nganalisis karya sastra kasebut. Pamarekan iki kanggo saperlu ngonceli unsur intrinsik kanggo mangun karya sastra mligine paraga lan alur.

Panintinge struktur sajrone panliten iki uga ditindakake kanggo nintingi bab-bab sosial mligine kacingkrangan. Kacingkrangan minangka bab-bab sosial kang mujudake unsur ekstrinsik sajrone antologi cerkak kasebut. Anggone nintingi reriptan sastra mawa panintingan struktur iki uga disengkuyung karo teori sosiologi sastra.

Teori sosiologi sastra kang digunakake yaiku teori sosiologi sastra kanthi konsep kang dijlentrehake dening Wellek Warren, merang sosiologi sastra dadi telu yaiku konteks sosial pengarang, sastra minangka kaca penggalane bebrayan masyarakat, lan fungsi sosial sastra. Perangan kang bakal ditengenake ing kene yaiku ngenani bab sastra minangka kaca benggalane bebrayan masyarakat.

METODHE PANLITEN

3.1 Ancagan Panliten

Tintingan ing panliten iki yaiku ranah kawruh sastra. Sastra mono mujudake kaca benggalaning kahanan urip ing bebrayan. Akeh kadadeyan kang dumadi ing masyarakat kang ora bisa diandharake dhumantar dhata-dhata statistik. Mula kuwi ing panliten dipilih rancangan kang selaras karo variable panliten iki, yaiku rancangan

2) alitatif. Aminuddin (1990:117-120), ngandharake yen data ing panliten kualitatif ora asipat mutlak lan kudu ana.

Panliten kualitatif nduweni telung unsur kang utama. Kapisan, dhata kang sumbere bisa maneka werna (gegayutan karo manungsa). Kaloro, prosedur analisis kang digunakake ing panliten. Katelu, laporan bisa awujud tulis utawa lisan. Panliten iki kalebu panliten kualitatif. Secara umum, panliten kualitatif yaiku panliten kang ora bisa diitung kanthi awujud angka.

Dideleng saka rowane analisis, jinis panliten kualitatif diperang dadi loro yaiku: kualitatif deskriptif lan kualitatif inferensial. Panliten kualitatif deskriptif utawa deskriptif kualitatif nganalisis lan nyuguhake fakta secara sistematis saengga gampang dimangerteni. Dene panliten kualitatif inferensial nganalisis sesambungan antarvariabel kanthi pengujian hipotesis (Aswar, 2004:6).

Panliten iki nggunakake jinis kang kapisan yaiku metodhe deskriptif kualitatif. Kanthi rancangan metodhe deskriptif kualitatif iki diajab bisa kanggo ngonceki ngenani kelas sosial sajrone novel "Rembulane Wis Ndhadhari" anggitane Sri Setya Rahayu.

Panliten nggunakake unsur ekstrinsik lan kapustakan kanggo nintingi antologi cerkak kanthi irah-irahan "Rembulane Wis Ndhadhari" anggitane Sri Setya Rahayu.

3.2 Tintingan panlitenan

Tintingan kang digunakake sajrone panlitenan iki yaiku tintingan sosiologi sastra, tintingan sosiologi sastra yaiku tintingan sing dilakokake panulis ngenani sastra kang nengene ing masyarakat (Damono, 1978:2). Mula, sajrone mangerteni masalah ing karya sastra kanthi cara sosiologi sastra, gelem ora gelem kudu sesambungan karo masalah kang nyata sajrone masyarakat. Welik lan Warren (Wiyatmi, 2013:25) milah telung tipe tintingan sosiologi sastra yaiku sosiologi pangripta, karya, lan pamaca. Sajrone panlitenan iki, ACRWN Anggitane Sri Setya Rahayu ditintingi nggunakake tipe tintingan sosiologi karya kang munjerake ing telung aspek yaiku isi/crita, citra utawa gambaran lan motif utawa tema.

3.3 Sumber Dhata lan Dhata Panliten

2) Sumber dhata lan dhata minangka peranan kang wigati sajrone panliten. Tanpa anane sumber dhata lan dhata 2a bakal bisa nindakake panliten, kamangka saka anane sumber dhata lan dhata bakal bisa diwawas metodhe lan teknik kang cundhuk kanggo nintingi dhata kang digunakake. Perangan iki bakal ngandharake sumber dhata lan dhata kang magepokan kalawan tema kacingkrangan sajrone ACRWN anggitane Sri setya Rahayu. Sabanjure Antologi cerkak iki kacithak dening Pamarsudi Sastra Basa Jawi Bojonegoro.

3.3.1 Sumber Dhata

Sumber dhata sajrone panliten iki ana loro yaiku primer lan sekunder. Dhata kasebut bisa dijupuk saka sumber dhata kaya ing ngisor iki:

1) Sumber Dhata Primer

Sumber dhata primer yaiku sumber dhata asli, sumber kawiwitan saka panliten. Sumber dhata primer yaiku sumber dhata sing dijupuk langsung saka sumber dhata dening panliten kanggo tujuan khusus.

Sumber dhata primer sajrone panliten iki yaiku ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu kanthi kandel 182 kaca. Antologi cerkak iki minangka kumpulan saka crita cekak kang kapacak sajrone kalawarti Jaya baya, Panjekar Semangat, sakabehe kuwi seratane Sri Setya Rahayu. Selaras klawan ruang lingkup panliten kang diandharake panulis, menawa sumber dhata ing panliten iki yaiku isi cerkak anggitane Sri Setya rahayu kang kapacak ing ACRWN kang diterbitake dening Pamarsudi Sastra Jawi Bojonegoro taun 2012. Saka 30 cerkak kang kapacak sajrone ACRWN mau dipilih cerkak kang isine ngenani kacingkrangan.

2) Sumber Dhata Sekunder

Sumber dhata seekunder yaiku dhata kang dijupuk lan sadurunge diklumpukake dening pawongan saliyané panliten, senajan sing diklumpukake iku sabeneré dhata asli. Saliyané iku dhata sekunder yaiku minangka dhata kang nduweni sesambungan karo panliten kang dilakokake. Dhata sekunder uga dadi dhata panjangkep sajrone nganalisis dhata primer. Dhata sekunder yaiku dijupuk saka literatur, situs internet.

3.4 Dhata Panliten

Siswanto (2010:70), njlentrehake menawa data mujudake sumber informasi kang diseleksi minangka bahan analisis. Dhata kang digunakake sajrone panliten iki yaiku dhata-dhata sing awujud tembung-tembung kayata frase, tembung, ukara lan wacana kang sesambungan karo undherane panliten. Sepisan, kang sesambungan karo gegambarane status sosial, kang ngrembag ngenani pagaweyan, kahahan ekonomi, lan pendhidhikan sajrone ACRWN tumrap kanyatan ing panguripan bebrayan anggitane Sri Setya Rahayu.

3.5 Instrumen Panliten

Instrumen panliten kang digunakake sajrone panliten ACRWN yaiku panliti dhewe. Babagan kasebut cundhuk karo pamawase Sugiyono (2013:305-306) kang njlentrehake sajrone panliten kualitatif kang dadi instrumen utawa panti panliten yaiku panliti dhewe. Panliti kualitatif minangka human instrumen, kang fungsine netepake fokus panliten, milih informan minangka sumber dhata, nindakake pangumpulan dhata,

¹ nile kuwalitas dhata, nganalisis dhata nafsirake dhata lan nggawe dudutan babgan panemune kasebut. Miturt Siswanto (2010:73), posisi panliti minangka instrumen sesambungan karo titikan panliten sastra.

- 1) Nemetokake Unit Analisis
- 2) Nemtokake Dhata
- 3) Nyathet Dhata

3.6 Tata cara Njlentrehake Dhata

² Sajrone panliten iki digunakake metodhe deskriptif analisis. Metodhe deskriptif analisis mujudake ² metodhe gabungan yaiku metodhe dekritif lan metodhe analisis. Metodhe iki digunakake kanggo njlentrehake dhata banjur nganalisis dhata sing ana. Saengga bisa njlentrehake kanthi cermat lan tliti babagan representasi kelas sosial menengah kebawah sajrone ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu. Teknik kang digunakake yaiku *open coding*. Teknik *open coding* yaiku panliti ngumpulake dhata saakeh-akehe kang nduweni sesambungan karo topik panliten. Purnomo (2013:136) pangetrapane teknik *open coding* yaiku ngerinci, mriksa, mbandingake, ngonseptualisasikake, lan nggolongake dhata panliten.

Adhedhasar pangetrapane teknik *open coding*, mula tata cara njlentrehake dhata ing panliten yaiku:

- 1) Nglumpukake, ngrinci lan mriksa dhata kang sesambungan karo gegambaran kacingkrangan sajrone ACRWN anggitane Sri Sertya Rahayu.
- 2) Nggolongake dhata kang wis dikumpulake adhedhasar gegambaran kacingkrangan yaiku ora bisa nyukupi kabutuhan panga lan pendidikan
- 3) Nganalisis gegambaran representasi kelas sosial menengah bawah kang wis dikumpulake kanthi cara njlentrehake dhata-dhata kang wis didokumentasekake.
- 4) Menehi dudutan ngenani kacingkrangan kang kinandhut sajrone ACRWN.

3.7 Tata Cara Nyuguhake Asile Panliten

Tata cara nyuguhake asile panliten ditindakake sawise njlentrehake dhata ngenani Antologi Cerkak RWN. Sajrone nulis asil panliten, ana saperangan paugeran kang ¹ du digatekake. Perkara iki ditindakake supaya asil panliten katulis kanthi runtut lan ngasilake panliten kang bias ³ tanggung jawabake.

Tata cara nulis asile panliten iki yaiku arupa dheskripsi ngenani underane crita babagan representasi kelas sosial ekonomi ngisor sajrone antologi cerkak RWN, alasan kang njalari kemiskinan, penyebab lan solusi ¹ miskinane kasebut. Panliten iki kanthi sistematika kasusun saka limang bab yaiku 1) Purwaka, 2) Tintingan Kapustkan, 3) Metodhe Panliten 4) Asile Panliten, 5) Panutup.

ANDHARAN

ASILE PANLITEN

4.1 Kahanan Kacingkrangan sajrone ACRWN Anggitane Sri Setya Rahayu.

4.1.1 Ora bisa nyukupi kabutuhan pangan

Ora bisa nyukupi kabutuhan pangan sajrone ACRWN iki kaperang ana ing pirang-pirang cerkak antarane *Dheweke Sabenere Mitraku kang Setya lan Parine Wiwit Ambyak*. Pirang-pirang cerkak kasebut bakal dijlentrehake ngenani ora bisa nyukupi kabutuhan pangan saben dina.

Bab kasebut digambarake sajrone ACRWN anggitane Sri Setya Rahayu kanthi irah-irahan *Dheweke sabenere Mitraku kang Setya*. Kang nyritakake paraga Aku sing nduweni kanca raket banget karo paraga Aku. Nalika paraga Aku ora nduwe dhuwit kanggo mbayar kuliahe, lan kanggo nyukupi kabutuhan panganan saben dinane dhewe paraga Aku ora bisa, mujure paraga Aku nduweni kanca sing apik banget gelem mbiyantu paraga Aku senajan kancane dhewe uripe sarwa kawatesan.

nalika dakinguk pawone, ora ana upa kececer sathitik-sathitika"
(RWN, *Dheweke sabenere Mitraku kang Setya, kaca 14*).

Ukara ing ndhuwur nuduhake, yen paraga Aku nyawang sajrone pawone kanca rakete kang wis dianggep kaya adhike dhewe, nalika dideleng sajrone pawone kancane ora ana panganan sethithik-thithika kanggo mangan, Senajan kanggo nyukupi kabutuhane dhewe isih kurang, nganti nalika diinguk sajrone pawone karo paraga Aku, Sajrone pawone kanca rakete kuwi ora ana upa kececer sethithik-thithika kanggo mangan.

Saliyane iku uga digambarake ana ing cerkak sabanjure kanthi irah-irahan "*Parine Wiwit Ambyak*". Ing crita kasebut uga nyritakake kahanan kang kaya mangkana sing ora bisa nyukupi kabutuhan pangane. kathithik saka ukara ing ngisor iki.

"Aku unjal ambegan, nyawang sega ing piring, sega jagung putih mawur gaweyane mbakyu, dikancani janganan menir campur bayem. Aku dadi mesem dhewekan" (RWN, *Parine Wiwit Ambyak* kaca 28)

Ukara ing ndhuwur Sri Setya Rahayu ngambarake kacingkrangan kang ana ing masyarakat kanthi cara apa anane liwat ukara "*Aku unjal ambegan, nyawang sega ing piring, sega jagung mawur gaweyane mbakyu, dikancani janganan menir campur bayem*". Kanggo paraga Aku sega jagung mawur dicampuri janganan menir karo bayem iku panganan kang bisa dipilih kanggo panganan saben dina ing kahanan ekonomi kang lagi ora karuan, amarga disebabake musim puceklik kang dialami ana ing desane mbakyune paraga bu lik yuk. Asil panen sing biasane bisa

dijagakake ora bisa diasilake, saengga ndadekake sadesa kuwi ngalami kacingkrangan lan kakurangan bahan kanggo mangan saben dina.

4.1.2 Ora bisa nyukupi Pendhidhikan ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Mulih, Lampu Antik, Amiranti lan Saiki Wis Ora ana Kembang Tanjung Semi)

Ora bisa nyukupi kabutuhan pendhidhikan yaiku kahanan ora bisa sekolah, amarga ora ana biaya kanggo bayar sekolah. Kaya kang dicritakake sajrone ACRWN kanthi irah-irahan Mulih. Dicritakake paraga Ahmad kang lair saka kluwarga prasaja banget, dheweke nduweni adhi-adhi sing isih sekolah. Paraga Ahmad iki minangka Mahasiswa ana ing salah sawijining perguruan tinggi. Kanggo ngewangi bapake, paraga Ahmad iki ora mung dadi mahasiswa nanging uga dadi tukang bangunan, nanging kuliahe paraga Amad kagol ana ing tengah dalan, amarga paraga Ahmad luwih mbutuhake biaya kanggo sekolahe adhi-adhine sing isih cilik lan kanggo ngirim dhuwit kanggo kabutuhan kluwargane sabendina. Digambarake sajrone Antologi cerkak Rembulane Wis Ndadari anggitane Sri Setya Rahayu kang dicuplik ana ing ngisor iki.

"Sinaune ana fakultas kagol awit dheweke neken kontrak ana sawijining Biro Bangunan kang duwe proyek ing pedhalaman-pedhalaman. Siji-sijine kang bisa dibangakake dheweke bisa ngirim dhuwit menyang kampung saben wulan". (RWN, Mulih, Kaca 95)

ukara ing ndhuwur nuduhake, yen paraga Ahmad sing sinau ana ing fakultas ngalami medhot sinaune ana ing fakultas amarga dheweke neken kontrak ing sawijining Biro Bangunan kang duwe proyek ing pedhalaman lan saben wulan paraga Ahmad kudu ngirim dhuwit kanggo kluwargane sing ana ing kampung. Paraga Ahmad uga nguripi adhike-adhike sing ana ing kampung kanggo mbiyayai sekolahe adhik-adhike. Paraga Ahmad dhewe lila kanggo medhot sinanune. Supaya kluwargane lan adhi-adhine bisa kajangkepan panguripane.

Saliyane iku uga digambarake ana ing cerkak sabanjure kanthi irah-irahan Lampu Antik kang uga nyritakake kahanan kang kaya mangkono sing ora bisa nyukupi kabutuhan pendhidhikane. Dicritakake yen paraga Aku iki nduweni adhik loro sing isih sekolah lan mbutuhake dhuwit kanggo mbayar sekolah. Paraga Aku ora kepengin adhi-adhine kuwi ngalami nasib kang padha kaya paraga Aku, sing kandeg sekolahe ana ing dalan amarga ketanggor soal ekonomi. Kathithik saka ukara ing ngisor iki.

"Aku ora mangsuli, njangkah alon metu saka ngomah. Aku weruh, apa mung sepedha bae kabutuhan dina iki. Isih ana loro adhiku kang ana SMA mbutuhake klambi seragam lan dhuwit bayaran. Mangka aku kepingin adhi-adhiku mau nerusake cita-citaku kang gagal

ana ndalan, ketanggor soal ekonomi." (RWN, Lampu Antik, hal. 8)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen paraga Aku uga mikirake nasibe adhi-adhine nalika bapake wis pensiun. Amarga kabutuhan adhi-adhine ora mung sepedha bae sing dibutuhake, nanging paraga Aku isih nduweni loro adhik sing isih lungguh ana ing bangku sekolah ES-SEM-A kang uga mbutuhake klambi seragam lan dhuwit bayaran kanggo mbayar sekolahe. Kanggo nyukupi kabutuhan adhi-adhine paraga Aku kudu adol barang-barang sing ana ing omahe kayata kursi, lampu, meja kang diemi-emi sasuwene iki, amarga bayarane paraga Aku ora cukup kanggo mbiyayai kabutuhan saben dina lan kanggo kabutuhan pendhidhikan sekolahe adhi-adhine.

Saka pethikan ing ndhuwur Sri Setya Rahayu ngambarake kacingkrangan kang ana ing masyarakat kanthi cara apa anane liwat ukara kasebut Sri Setya Rahayu nyritakake kahanan kang dialami karo pawongan cilik. Kacingkrangan kaya mangkene iki kalebu ana ing kacingkrangan *absolut* amarga paraga ora bisa kanggo mbiyayai pendhidhikane dheweke lan adhik-adhike amarga disebabake kawatesan pengasilan.

4.2 Sebab Kacingkrangan sajrone ACRWN Anggitane Sri Setya Rahayu.

4.2.1 Kacingkrangan kang digambarake kanthi cara Mingsrane Pengasilan ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Lampu Antik, Amiranti, Dheweke Wis Ninggalake Kowe Yayuk lan Budhe Paini).

Mingsrane pengasilan yaiku kahanan manungsa ora ana pemasukan dhuwit saka penggaweyan kang wis dilakokake. Kluwarga kang sarwa kacingkrangan nduweni maneka permasalahan kang diadhepi kayata kluwargane paraga Aku sajrone ACRWN kanthi irah-irahan Lampu Antik. Kathithik saka ukara ing ngisor iki.

"Nyatane temenan. Nanging kabutuhan kang tansah ngoyak saben dina ora kuwawa nyandhet metuning barang-barang iku saka ngomah. Pensiune bapak mung sethithik, bayaranku dhewe isih pas-pasan sidane mangkene, aku kepeksa ngrilakake barang-barang iku metu saka ngomahku." (RWN, Lampu Antik, kaca.7)

Ukara ing ndhuwur, nuduhake yen paraga Aku ora bisa nyukupi kabutuhan saben dinane, mula paraga Aku kudu ngelilakake barang-barang kang diemi-emi sasuwene iki, barang-barang sing ana ing omahe kudu metu saka ngomah, amarga kabutuhan urip kang saben dinane ngoyak kanggo metuhing barang-barang kuna, amarga pengasilan sing diasilake ora nyukupi kabutuhane kluwargane paraga Aku lan kanggo mbiyayai kabutuhan sekolahe adhi-adhine paraga Aku, ndadekake barang-barang sing ana ing omahe dadi di adol kanggo nyambung urip.

Saliyane iku uga digambarake ana ing cerkak sabanjure kanthi irah-irahan Amiranti kang uga nyritakake kahanan kang kaya mangkana sing ora bisa nyukupi kabutuhan uripe lan ora bisa nerusake sekolahe amarga bapake wis pensiun lan pengasilan kang dientukake mingsra banjur kanggo nerusake ana ing bangku kuliah paraga Fitri kudu mikir maneh. Amarga kahanane wis beda ora kaya mbiyen nalika bapake paraga Fitri isih jaya lan kerja. Kathitik saka pethikan ing ngisor iki.

"Pancen mangkono, Fitri. Nanging, kowe weruh, bapakmu rak saiki pensiunan."
(RWN, Amiranti. Kaca 72)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen paraga Fitri, lagi didawuhi ibune ngenani bapake kang wis pensiun. Kanggo njangkepi kabutuhan saben dina Fitri lan kluwargane kudu ngirit-irit pengeluaran biaya kang kanggo kabutuhan saben dina, wiwit saka kabutuhan pangan, pendhidhikan lan liyan-liyane.

Ukara ing ndhuwur, Sri Setya Rahayu ngambarake kacingkrangan kang ana ing masyarakat kanthi cara apa anane liwat ukara kasebut Sri Setya Rahayu nyritakake kahanan kang dialami karo paraga Aku sing dicritakake ana ing Antologi cerkak kanthi irah-irahan Lampu Antik lan Amiranti. Ing crita cerkak kasebut dicritakake kanthi rinci kahanan pawongan kang ngalami masa pensiun. Ing ngendi pawongan-pawongan kasebut ngalami pendapatan kang mingsra. Saya suwe saya tuwa pawongan kuwi di lereni amarga umure wis ora rekasa maneh kanggo nyambut gawe, amarga kahanan sing kaya mangkana mula, kanggo njangkepi kabutuhan saben dinan lan kanggo nyukupi kabutuhan pendhidhikan lan liya-liyane dadi ngalami kamingsran.

4.2.2 Kacingkrangan kang disebabake Rusake Tatanan Masyarakat amarga Politik ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Sumendhe ing Pepesthen).

Politik minangka aspek kang wigati sajrone tatanan negara demokrasi. Sajrone sistem politik, masyarakat tradhisional sistem politike luwih ditemtokake dening sagolongan panguwasa elit. Mula, daya pangaribawa sajrone njupuk keputusan saka masyarakat *relative* cilik. Politik dhewe nduweni pangaribawa gedhe ana ing sajrone tatanan masyarakat. Kaya kang dicritakake sajrone ACRWN kanthi ira-irahan Sumendhe ing Pepesthen.

Dicritakake paraga Pram minangka korban saka kesombongan ideologi. Gara-gara kesombongan ideologi kasebut bocah sing ora salah katutan kena imbase. Amarga gegerakan taun sewidak lima iku, paraga Pram ora bisa ngurus surat-surat kang wigati kanggo ngurus dheweke sekolah. Nalika ana gegerakan taun suwidak lima iku bapake paraga Pram katutan ana ing gegerakan taun sewidak lima

biyen kae, amarga kadadeyan iku, warga ing kunu kalebu sajrone *daftar* hitam, sapari polahe sarwa kawatesan. Amarga polahe sing kawatesan iku menyang pemerintah.

Ndadekake warga masyarakat sing ana melu gegerakan taun suwidak lima iku dadi kalebu ing *dhaftar* hitam. Banjur imbase ing anak-anake, amarga kesombongan politik ing jaman iku. Kathitik saka ukara ing ngisor iki.

"saiki Pram mesem, mesem pait. Dheweke korban kesombongan ideologi. Nanging dheweke wis pasrah, sumendhe ing pesthine mbesuk. Sing penting dina iki sinau." (RWN, Sumendhe Ing Pepesthen, hal. 64)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen paraga Pram, dadi korban kesombongan ideologi, senajan paraga Pram ora melu gegerakan taun sewidak lima kae nanging bapake paraga Pram kang melu sajrone gegerakan iku banjur kacathet ana ing *dhaftar* hitam, ndadekake Paraga Pram kena imbase ndadekake paraga Pram lan adhi-adhine ora bisa ngurus surat-surat kang wigati lan ora bisa ngurus surat kanggo melbu ana ing Perguruan Tinggi, amarga gegerakan taun sewidak lima iku, paraga Pram dadi korban kesombongan ideologi politik.

4.2.3 Kacingkrangan kang disebabake amarga Musim paceklik ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Parine Wiwit Ambyak).

Kacingkrangan bisa tuwuh saka maneka sebab. Bisa uga saka kahanan musim. Musim paceklik uga bisa ndadekake kahanan kacingkrangan ing sawijining desa. Musim paceklik yaiku kahanan ing ngendi ora ana banyu sasuwene nganti ngalami ketiga, saengga ndadekake daerah kuwi kakurangan banyu.

Kaya kang ana ing sawijining ACRWN, kanthi irah-irahan *Parine Wiwit Ambyak*, dicritakake sajrone panguripan ing Desa ana kluwarga tani kang uripe sarwa kacingkrangan amarga ora bisa panen gara-gara musim paceklik. Kluwarga desa iki nduweni anak lima kang isih sekolah kabeh, salah sawijine anake jenenge Widada, Widada iki anak sing kawit mlebu ana ing bangku sekolah menengah pertama ES-SEM-PE. Widada iki anak sing paling nggudo banget marang ibune.

Alesane Widada ora gelem budhal sekolah merga dheweke kepengin tas lan sepatu anyar merga tas lan sepatune Widada wis jebol. Ibune saiki ora bisa nukokake tas lan sepatu amarga panene ora bisa dijagakake kanggo numbasake kabutuhan sekolahe, amarga musim paceklik kang dialami ibune ngene iki ora bisa ndadekake tandurane bisa panen. Jalaran masalah kuwi ibune Widada ora bisa njangkepi kabutuhan anak-anake. Kathitik saka ukara ing ngisor iki.

"Widada kuwi rak nggodha nyuwun sepatu lan tas. Jarene sepatune wis jebol."

Dakkandakake sesuk yen wis panen wae, embuh kae mau... masmu yawes golek-golek, nanging piye maneh, paceklik ngene iki, ngendi-ngendi padha wae." (RWN, Parine Wiwit Ambyak, hal. 28)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen ibune paraga Widada ora bisa nyagahi apa kang dadi kekarepane paraga Widada amarga penggaweyane mung dadi tani, lan asile tanine ora pasti. Asil tani di deleng saka musim, yen musime apik bisa menahi asil tani kang akeh lan apik, yen lagi musime kurang apik, kaya musim paceklik kang dialami kluwargane paraga Widada lan wong-wong desa. Bisa-bisa sadesa kuwi bisa ngalami panguripan kang sarwa kacingkrangan kabeh, amarga musim ketiga kang ngerak suwi banget ing desa kuwi.

Kahanan kaya mangkana ndadekake warga masyarakat ing dhaerah kunu ora bisa njangkepi kabutuhan saben dinane, kabutuhan pangan, kabutuhan kesehatan lan kabutuhan pendhidhikan ora bisa kajangkepan.

4.3 Akibat Kacingkrangan sajrone ACRWN Anggitane Sri Setya Rahayu.

4.3.1 Anane rasa minder ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Parine Wiwit Ambyak).

Anane rasa minder yaiku rasa pangrasane pawongan kang nganggèp pawongan liya luwih apik ketimbang awake dhewe. Pawongan kang nduweni rasa minder bakal cundhuk nduweni sikap egosentris lan cundhuk nduweni sipat ora cukup karo awakdhewe lan gampang nyerah.

Kahanan kang kebak mode ndadekake sebagian bocah minder karo kahanan sing kaya mangkana. kaya kang dicritakake ana ing ACRWN kanthi irah-irahan Parine Wiwit Ambyak. Nyritakake kahanan kang dialami karo paraga Widada sing ora bisa tuku tas lan sepatu anyar banjur paraga Widada mung bisa nggawe sepatu lan tas sing wis ora layak dienggo maneh. Paraga Widada minder marang kanca-kancane sing lagi melbu sekolah nggunakake tas lan sepatu anyar. Nanging si paraga Widada mung bisa nyawang kanca-kancane. Kahanan kang kebak mode kaya mangkana ndadekake paraga Widada minder marang kanca-kancane banjur paraga Widada ngerasa minder amarga sepatu lan tas sing digunakake wis ora layak maneh dienggo. Katithik saka ukara ing ngisor iki.

*"sepatumu jebol ta, Wid? Panyapaku alon.
"He eh"
"Di soolake piye?"
"Wis Bosok kok!" wangsulane atos, cocog karo tambenge.
"Hmm, lah njur...."
"Radhione arep takdol"
"Heh!" aku njomblak "kanggo apa?"*

"Tuku sepatu, tuku buku, tuku tas, bukuku wis entek lan buku cetakane kurang akeh. Dhawuhe pak Guru kudu lengkap."

"Disemayani ora bisa?"

Dheweke gedheg, wangsulane rada alon semu wadul:

"Kancaku sepatune apik-apik, Lik Yuk. Karo yen udan, bukuku mesthi teles kabeh."

(RWN, Parine Wiwit Ambyak, Hal. 29)

Ukara ing ndhuwur, digambarake yen paraga Widada ngalami rasa minder marang kanca-kancane sing nggunakake sepatu lan tas anyar nalika kawitan melbu sekolah. Paraga Widada minder amarga sepatu lan tas sing digunakake wis ora layak maneh kanggo digawe sekolah. Paraga Widada nggunakake sepatu lan tas lawas, sing wis ora layak dienggo, ndadekake paraga Widada isin marang kanca-kancane sing kawitan melbu sekolah wis nggunakake sepatu lan tas anyar, nanging amarga paraga Widada iki saka kluwarga kang prasaja banget lan saka kluwarga tani.

4.3.2 Rasa Nelangsa ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Parine Wiwit Ambyak, Sumendhe Ing Pepesthen lan Lampu Antik).

Nelangsa yaiku kahanan ing ngendi pawongan kuwi ngalami rasa kang sedhih amarga sebab tartamtu, miturut kamus KBBI. Kacingkrangan dhewe uga nuwuhake maneka akibat, saka kahanan kacingkrangan kuwi bisa nuwuhake rasa nelangsa. Nelangsa dhewe tuwuh amarga kahanan dialami karo pawongan kuwi. Kaya kang dicritakake ana ing ACRWN kanthi irah-irahan Parine Wiwit Ambyak.

Kacingkrangan kang dialami dening pawongan-pawongan kasebut bisa nuwuhake rasa nelangsa, kaya kang dirasakake dening bu lik yoeke sing lagi ngalami kahanan kaya mangkana. Kathithik saka ukara ing ngisor iki.

"Aku unjal ambegan. Nyawang sega ing piring, sega jagung putih mawur gaweyane mbakyu, dikancani jangan menir campur bayem. Aku dadi mesem dhewekan. Ora tau nyanthol ing pikiran kabeh iki. Biyen, aku ngerasakake enake mangan sega beras anyar ana kene yen panen. Lawuhe pepak, jaminan pepak, tanpa meruhi kasangsayan sadurunge."
(RWN, Parine Wiwit Ambyak. Kaca)

Ukara ing ndhuwur, dicritakake yen paraga Bu lik Yuk iki lagi ngrasakake kahanan kang lagi dirasakake ana ing desane mbakyune. Ing desa kuwi lagi ngalami kahanan musim paceklik. Musim paceklik iki nuwuhake maneka akibat. Saka kahanan paceklik akeh asil panen sing ora nampek, ndadekake warga sing ana ing desa kuwi ora bisa ngrasakake asil panene. Penggaweyan utama ing desa kuwi yaiku tani. Panguripane uga gumantung saka asil tani kasebut.

Saliyane iku uga digambarake ana ing cerkak sabanjure kanthi irah-irahan Sumendhe ing Pepesthen kang uga nyritakake kahanan kang kaya mangkana sing uga ngalami rasa nelangsa. Ing antologi cerkak iki dicritakake ngenani paraga Pram sing ngalami rasa nelangsa amarga kahanan kacingkrangan kang disebabake amarga kesombongan ideologi politik, nalika gejeran taun suwidak lima, bapake Pram lan warga desa sing ana ing kunu katutan mlebu ana ing "dhaftar hitam". Kathithik ana ing ukara ing ngisor iki.

"Pram wis bisa ngerasakake nalika semana, sedhihing atine tininggal Bapa. Ning luwih perih maneh atine nalika jenenge dheweke kudu ngilangake jenenge Bapake lan ngaku jeneng liya nalika ngurus surat-surat mlebu Perguruan Tinggi. Senajan jeneng liya mau jeneng paklike dhewe, kang nguripi dheweke." (RWN, Sumendhe ing Pepesthen. Kaca 62)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen paraga Pram iki ngerasakake rasa nelangsa nalika paraga Pram kudu ngilangake jenenge Bapake saka jenenge. Bab kuwi jalaran saka gejeran taun suwidak lima, nalika iku bapake paraga Pram katutan ana ing gejeran kasebut. Amarga kadadeyan iku, kulawarga ing desa kunu banjur keblebu ing *dhaftar hitam* sapari polahe sarwa kawatesan. Amarga kahanan kaya mangkana paraga Pram ora bisa ngurus surat-surat kang wigati lan ora bisa dhaftar ing perguruan tinggi jalaran bapake jenenge wis ala ing pamarintahan. Paraga Pram kudu ngilangake jenenge bapake saka jenenge paraga Pram lan ngaku jeneng liya kanggo ngurus surat-surat mlebu ing perguruan tinggi. Sapeninggale bapake paraga Pram.

4.3.3 Ora bisa bayar Sekolah ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Dheweke Sabenere Mitraku kang Setya)

Ora bisa bayar sekolah yaiku kahanan ing ngendi pawongan kuwi ora saguh kanggo mbayar biaya pendhidhikan. Kahanan kacingkrangan bisa nuwuhake maneka akibat, saka kahanan kacingkrangan iku akeh masalah sing dialami kaya ora bisa bayar sekolah.

Kaya kang dicritakake ana ing ACRWN kanthi irah-irahan Dheweke Sabenere Mitraku kang Setya. Kang nyritakake paraga Aku sing ora bisa bayar kuliahe amarga kentekan dhuwit. Paraga Aku iki urip adoh saka wong tuwane. Paraga Aku uga mung ora kuliah wae, kanggo nyukupi kabutuhan uripe sing adoh saka wong tuwane, paraga Aku nyambi kerja. Kathithik saka ukara ing ngisor iki.

"Nalika aku sedhih amarga kentekan dhuwit kanggo mbayar kuliah, dheweke keraya-rama nggolekake." (RWN, Dheweke Sabenere Mitraku kang Setya. Kaca 14)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen paraga Aku lagi ngalami masalah amarga ora bisa bayar kuliahe. Paraga Aku kentekan dhuwit. Mula, ora bisa kanggo

mbayar kuliahe. Nanging ana sawijining pawongan kang wis dianggap kaya sadulure dhewe, yaiku kanca rakete. Kanca rakete kang wus dianggep kaya adhike dhewe iki keraya-rama nggolekake dhuwit kanggo mbayar kuliahe paraga Aku. Senajan paraga Aku lan kanca rakete iki ora ana sesambungan sadulur nanging kanca rakete iki nulung.

4.4 Upaya Kacingkrangan sajrone ACRWN Anggitane Sri Setya Rahayu.

4.4.1 Pendhidhikan ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Sumendhe Ing Pepesthen lan Muli).

Pendhidhikan yaiku pasinaon lan proses pasinaon supaya peserta dhidik bisa aktif ngembangake potensi dhiri kanggo nduweni kakuwatan spiritual kaagamaan, pengendalian dhiri, kapribaden, kacerdhasan, akhlak kang mulya lan kaprigelan kang diperlokake kanggo awake dhewe, masyarakat, bangsa lan negara.

Kaya kang dicritakake sajrone ACRWN kanthi irah-irahan Sumendhe Ing Pepesthen. Dicritakake yen ana bocah kang aran Pram, dheweke minangka bocah sing nduweni tekad kang gedhe kanggo ngowahi masalah kang dialami dening kaluwargane yaiku ngenani masalah kacingkrangan sajrone uripe. Kathitik saka ukara ing ngisor iki.

"ning kadereng saka kepinginane maju, lan panjurung saka ibune kang wis pasrah, dheweke manut." (RWN, Sumendhe Ing Pepesthen, hal. 62)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen paraga Pram, dheweke kepengen maju, kepengen dadi wong sukses lan mbenahi uripe merga ibuke wes pasrah karo kahanan kang dialami dening keluargane Pram. Mula, nalika ana sing nulung kanggo nyukupi kabutuhane keluargane Pram lan ibune wis pasrah lan pram kudu manut yen arepe dadi wong sukses. Paraga Pam saiki diangkat dadi putrane wong kang paling sugih ing dhaerahe, paraga Pram diangkat karo Pak Harjotaruno. Pak Harjotaruno minangka Paklike dhewe. Dheweke wes dadi putrane wong sugih dhewe sadesa, dheweke saiki Pramudhito putrane Pak Harjotaruno, mahasiswa tingkat telu Ekonomi.

4.4.2 Tulung Tinulung ana ing cerkak kanthi irah-irahan (Dheweke Sabenere Mitraku Kang Setya lan Sumendhe Ing Pepesthen).

Tulung tinulung yaiku prilaku manungsa kang nduweni rasa empati marang manungsa liyane. Rasa tulung tinulung iku tuwuh nalika, pawongan kuwi nduweni rasa welas asih marang liyane. Kaya kang dicritakae sajrone ACRWN kanthi irah-irahan Dheweke Sabenere Mitraku Kang Setya. Kang nyritakake paraga Aku sing nduweni kanca raket banget lan dianggep kaya sadulure dhewe. Kalorone iki padha adoh saka wong tuwa lan kerja

ana ing panggon sing padha. Nanging bedane paraga Aku nyambi karo kuliah.

Nalika paraga Aku dhuwite kari pas-pasan amarga dhuwit sing dientukake saka penggaweyan ora mung dienggo kanggo nyukupi kabutuhan pangan saben dinan lan bayar kuliah, nanging dhuwite uga dienggo kanggo mbayar pengobatan uga. Saengga dhuwit saka asil penggaweyane ora nyukupi kanggo mbayar kuliah. Banjur kanca rakete kuwi ngerteni kahanan kaya mangkana, ndadekake rasa empatine kanca rakete. Mula, kanca rakete paraga Aku nulung senjata kanca rakete iku uga keraya-raya melu nggolekake dhuwit kanggo mbayar kuliahe paraga Aku. Kathitik saka ukra ing ngisor iki.

"Dheweke ngancani, nuruti, nyukupi sakabehane kabutuhanku. Mangka kabutuhane dhewe uga ora sethithik. Dheweke nglipur atiku kang sok sedhih. Mangka dheweke uga nanggung kasedhihan. Nalika aku sedhih amarga kenthakan dhuwit kanggo mbayar kuliah, dheweke keraya-raya nggolekake."
(RWN, *Dheweke Sabenere Mitraku Kang Setya*. Kaca 14)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen kancane paraga Aku nduweni rasa empati kanggo nulung paraga Aku sing lagi kentekan dhuwit ora bisa bayar kuliah. Kalorone iki paraga Aku lan kanca rakete iki adoh saka kluwargane. Saengga kalorone padha saling njaga. Nalika Paraga Aku kentekan dhuwit lan ora bisa mbayar kuliahe. Banjur kanca rakete iki kang wis dianggep kaya sadulure dhewe. Kanca rakete kang wus dianggep kaya adhike dhewe iki tuwuh rasa empatine marang paraga Aku, sawise ndeleng kahanane paraga Aku banjur kanca rakete iki keraya-raya nggolekake dhuwit kanggo mbayar kuliahe paraga Aku. Senajan paraga Aku lan kanca rakete iki ora ana sesambungan sadulur nanging kanca rakete iki nulung.

4.5 Realitas Sosial Kacingkrangan sajrone ACRWN Anggitane Sri Setya Rahayu.

4.5.1 Ora bisa nyukupi kabutuhan pangan saben dina

Salah sawijine indikator kacingkrangan kang paling asring digunakake yaiku kajangkepan kabutuhan pangan. Pawongan diarani urip kacingkrangan nalika angel kanggo nyukupi kabutuhan pangane. Sajrone Antologi cerkak Rembulane Wis Ndadari uga wis digambarake ing sajrone crita-critane. Sri Setya Rahayu minangka penganggite Antologi Cerkak RWN iki nggambarake panguripane pawongan-pawongan kang ngalami kacingkrangan. Sejatine ing kasunyatan kang dicritakake dening Sri Setya Rahayu uga ana kahanan kacingkrangan kaya mangkana. Kang bakal dijlentrehake ana ing ngisor iki

"Di tengah predikat negara maju itu, ada tiga kakak beradik kelaparan yang terpaksa hampir setiap hari memakan sabun cuci untuk 'membongki' perut. Badannya kurus, dia

3

terkulai lemah di atas tikar di sebuah bilik papan berukuran sekitar 6 x 6 meter di Desa Muara Tais II, Kecamatan Muara Angkola Muara Tais, Kabupaten Tapanuli Selatan, Sumatera Utara. Melansir dari suaracom, anak tersebut bernama Andika. Bocah itu baru berusia 4 tahun. Tubuhnya sepertinya tampak kurang asupan gizi atau kurang terurus". (dipublikasikan tanggal 25 Februari 2020 / diambil dari https://makassar.terkini.id/tanggal_01_Maret_2020_pukul_21.41)

Jawane:

"Ing tengah predikat negara maju, ana telu sadulur sing keluwen lan kapeksa mangan sabun adus saben dina supaya bisa ngewareki wetenge. Awake kurus, dheweke turu lemes ing ndhuwure klasa ing papan ukuran 6 x 6 meter ing Desa Muara Tais, Kabupaten Tapanuli Selatan, Sumatera Utara. Dilansir saka suaracom, bocah kasebut jenenge Andhika kang ngancik umur patang taun. Awake katon kurang gizi." (dipublikasikake tanggal 25 Februari 2020 / dijupuk saka https://makassar.terkini.id/tanggal_01_Maret_2020_pukul_21.41).

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen, ing negara Indonesia isih ana kluwarga sing ora bisa nyukupi kabutuhan pangane. Kadaden ana ing Desa Muara Tais, Kabupaten Tapanuli Selatan, Sumatera Utara ana bocah kang ngalami kahanan kacingkrangan, bocah kasebut kulina mangan sabun adus kanggo ngewareki wetenge. Jenenge Andika, Nopri lan Juliana. Bocah-bocah kasebut urip bebarengan karo si mbahe. Bapak lan ibune saka bocah-bocah kasebut ora ngerti alang ujure. Mula, Nopri, Juliana lan Andhika kasebut kurang ana sing ngopeni. Kanggo nyambung urip saben dina, Nopri lan Juliana dadi buruh umbah-umbah kanggo ngentukake dhuwit.

4.5.2 Ora Bisa Nyukupi Kabutuhan Pendhidhikan

Pendhidhikan yaiku pasinaon lan proses pasinaon supaya peserta dhidhik bisa aktif ngembangake potensi dhiri kanggo nduweni kakuwatan spiritual kaagamaan, pengendalian dhiri, kapribaden, kacerdhasan, akhlak kang mulya lan kaprigelan kang diperlokake kanggo awake dhewe, masyarakat, bangsa lan negara. Miturut yunus kanthi nduweni pendhidhikan manungsa bisa ngowahi panguripane kanthi luwih apik, karo pendhidhikan uga manungsa bisa dadi manungsa kang cerdhas lan wicaksana sajrone nyikapi masalah kang dialami. Yen sawalike manungsa ora duwe pendhidhikan uripe bakal kurang bisa ngembangake potensi dhirine.

Saka kahanan kaya mangkana nyatane ing realitas uga ana lan dicritakake kaya ing panguripane salah sijining bocah jenenge Ida Ayu Riski, dheweke minangka siswa sing sinau ana ing dhaerah Karanganyar. Ida Ayu Riski iki minangka bocah saka kluwarga sing uripe sarwa pas-

pasan. Kanggo nguripi kluwargane lan biaya sekolah adhine saben dinan.

Ida Ayu Rizky ngrewangi wong tuwane dodolan cilok ora mung dodol cilok wae, nanging Ida Ayu Riski Susilowati uga tau dadi cleaning service, tukang sol sepatu lan tukang parkir. Sakabehane iku dilakokake supaya adhine lan dheweke isa nerusake sekolahe lan bisa kanggo nyukupi kabutuhan mangan saben dinan. Ida Ayu Riski Susilowati uga ora isin karo penggaweyan sing dilakokake amarga pepenginanane sing gedhe. Amarga pepenginanane sing gedhe dodolan cilok. ana ing titikan ing ngisor iki.

"Ida Ayu Riski Susilowati siswi didaerah Karanganyar, berjualan cilok untuk biaya sekolah dia dan adhi-adhiknya dan untuk mencukupi kebutuhan sehari-hari. Dia berjualan untuk membantu kedua orangtuanya. Sebelum berjualan cilok, ia sempat menjadi cleaning service, tukang sol sepatu dan tukang parkir. Ida merupakan anak ke tujuh dari sepuluh bersaudara ini tinggal bersama paman dan bibinya. (Dipublikasikan tanggal 31 Oktober 2018/ diambil dari youtube acara TV Hitam Putih tanggal 4 November 2019 pukul 10.12)

Jawane:

"Ida Ayu Riski Susilowati siswi ing dhaerah Karanganyar, dodolan cilok kanggo biaya sekolahe dheweke lan adhi-adhike lan kanggo njangkepi kabutuhan sabendina. Dheweke dodolan kanggo ngerewangi wongtuane. Sadurunge dodolan cilok, dheweke sempat dadi cleaning service, tukang sol sepatu lan tukang parkir. Dheweke minangka anak ke pitu saka sepuluh sadulur, dheweke saiki urip karo paklik lan bulike. (Dipublikasikake tanggal 31 Oktober 2018/ dijupuk saka youtube acara TV Hitam Putih tanggal 4 November 2019 wektu 10.12)

Ukara ing ndhuwur nuduhake kahananane Ida Ayu Susilowati siswi ing dhaerah Karanganyar. Ida Ayu Riski iki minangka bocah saka kluwarga sing uripe sarwa pas-pasan. Dheweke minangka anak ke pitu saka sepuluh sadulur. Ida Ayu iki nduweni adhi telu sing isih sekolah. Dheweke iki saka kluwarga sing sarwa kawatesan. Kanggo nguripi kluwargane saben dinan. si Ida iki lila yen dheweke kudu dodolan. Ing umure kang isih enom dheweke wis nyambut gawe kanggo nguripi kaluwargane lan nyekolahake adhi-adhike amarga kabutuhan urip kang ngoyak sabendina, Ida Ayu susilowati iki tinggal lan melu paklik lan bulike, Ida ngerasa mesakne marang wong tuwane, Ida Ayu Susilowati ora isin karo penggaweyan kang dilakoni senajan dheweke isih dadi siswa ana ing SMA. kanggo nyambung urip dheweke dodolan cilok.

4.5.3 Realitas Sosial Kacingkrangan kang digambarake kanthi cara Mingsrane Pengasilan.

Mingsrane pengasilan yaiku kahanan manungsa sing ngalami pemasukan dhuwit, nanging sing dientukake

saka penggaweyan kang dilakokake ngalami kamingsran. Saka Masyarakat kang ngalami kacingkrangan biasane identik karo mingsrane pengasilan utawa pengasilan kang winates. Sajrone panguripan kasunyatan uga ana kahanan kacingkrangan amarga penghasilan kang mingsra. Saka berita sing ana ing youtube, diliput dening cak Budi Official, ana pawongan kang jenenge Mbak Wiryo, Mbak Wiryo iki pawongan kang wis tuwa nanging isih rekasa kanggo nggolek upa supaya kluwargane isa mangan. Mbah Wiryo iki manggon ana ing Kulon Progo. Biasane Mbah Wiryo kanggo nyambung urip, Mbah Wiryo macul lan dodolan ana ing sangarepe Indomaret. Kathithik saka cuplikan ing ngisor iki.

"Mbah Jo seorang kakek berumur 80 tahun, sebagai kepala keluarga yang menghidupi cucu dan cicitnya, dengan bekerja berjualan krupuk di depan Indomaret Wonokusumo Surabaya. Mbah Jo Pantang menyerah, meski jualannya tidak laku. Banyak orang yang mengambil dagangan krupuknya dan tidak membayar. Mbah Jo masih tetap berjualan krupuk untuk menghidupi keluarganya" (dipublikasikake tanggal 10 Januari 2020/ dijupuk saka youtube Cak Budi Official tanggal 14 Januari 2020 wektu 06.22).

Jawane :

"Mbah Jo yuswo 80 taun, minangka kepala keluwaga kang nguripi wayah lan buyute, kanthi dodolan krupuk ing ngarepe Indomaret Wonokusumo II Surabaya. Mbah Jo ora gampang nyerah, senajan dodolane ora laku. Akeh wong sing jupuk krupuke nanging ora mbayar. Mbah Jo isih tetap dodolan krupuk kanggo nguripi wayah lan buyute" (dipublikasiake tanggal 10 Januari 2020/ dijupuk saka youtube Cak Budi Official tanggal 14 Januari 2020 wektu 06.22).

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen Mbah Jo, minangka kang wis sepuh nanging isih rekasa kanggo nggolek upa supaya bisa nyambung urip. Mbah Jo uga dadi kepala kluwarga saka wayah lan buyute. Mbah Jo akas banget nyambut gawe supaya bisa nyukupi kebutuhan mangan saben dinan. Senajan ragane wis tuwa, Mbah Jo akas banget kanggo nyambut gawe.

4.5.4 Realitas Sosial ngenani Upaya Tulung Tinulung

Tulung tinulung yaiku kahanan manungsa sing bisa mbantu wong sing lagi kesusahan. Diberitakake ana ing <https://terkini.id//> ing negara Indonesia isih ana kluwarga sing ora bisa nyukupi kabutuhan pangane. Kadaden ana ing Desa Muara Tais, Kabupaten Tapanuli Selatan, Sumatera Utara ana bocah kang ngalami kahanan kacingkrangan, bocah kasebut kulina mangan sabun adus kanggo ngewareki wetenge. Jenenge Andika, Nopri lan Juliana.

Weruh kahanan kaya mangkana warga kelurahan desa Muara Tais menahi sumbangan marang kluwargane

Nopri nanging sumbangane ora bisa dijagakake. Warga desa muara Tais ora saben dina menehi sumbangan. Kathitik saka ukara ing ngisor iki.

"Tetangga tak jarang memberikan sumbangan kepada Nopri, kemudian sumbangan tersebut dibelikan makanan untuk kedua adiknya. Namun, sumbangan itu tidak bisa dijadikan tumpuan." (dipublikasikan tanggal 25 Februari 2020 / diambil dari https://makassar.terkini.id/tanggal_01_Maret_2020_pukul_21.41)

Jawane:

"Tanggane asring menehi sumbangan marang kluwargane Nopri, sumbangan kasebut ditukokake panganan kanggo adhi-adhine sing isih cilik, nanging sumbangan kasebut ora ndadekake nopri malih njagakake sumbangan kasebut". (dipublikasikake tanggal 25 Februari 2020 / dijupuk saka https://makassar.terkini.id/tanggal_01_Maret_2020_pukul_21.41)

Ukara ing ndhuwur nuduhake yen tanggane Nopri sing ana ing desa Muara Tais II iki, nduweni sipat tulung tinulung marang tanggane sing lagi ngalami kasusahan. Kaya kang dialami dening Nopri lan adhi-adhine. Sing biasane mangani sabun umbah-umbahan ing kali. Nopri lan adhi-adhine kapeksa mangani sabun umbah-umbahan lantaran ora nduwe dhuwit kanggo tuku panganan.

PANUTUP

5.1 Dudutan

Dudutan saka andharan asiling panliten bab kacingkrangan sajrone antologi Cerkak Rembulane Wis Ndhadhari Anggitane Sri Setya Rahayu kanthi Tintingan Sosiologi Sastra kaperang dadi lima. Perangan kapisan ngenani kahanan kacingkrangan sajrone antologi cerkak. Kapindho, sebab kacingkrangan sajrone antologi cerkak. Katelu, akibat kacingkrangan sajrone antologi cerkak, kapapat, upaya kanggo ngrampung kacingkrangan. Klima, gayutane kacingkrangan klawan relitas sosial sajrone bebrayan. Panliten iki nggunakake ancangan panliten kualitatif deskriptif lan metode sosiologi sastra.

Adhedhasar asile panliten, kahanan kacingkrangan sajrone antologi cerkak Rembulane Wis Ndhadhari antarane (1) ora bisa nyukupi kabutuhan pangan, lan (2) ora bisa nyukupi kabutuhan pendhudhukan. Kahanan kacingkrangan mau mesthi ana sebab kang njalari kahanan kacingkrangan. Sebab kang njalaria kahanan kacingkrangan kasebut yaiku, ing antarane (1) kacingkrangan kang disebabake amarga mingsrane pengasilan, (2) kacingkrangan kang disebabake rusake tatanan masyarakat amarga politik, (3) kacingkrangan kang disebabake amarga musim paceklik. Saka kahanan kacingkrangan iku nuwuhake maneka akibat yaiku (1) anane rasa minder, (2) nelangsa, (3) ora bisa bayar sekolah. Saka akibat kacingkrangan kasebut, nuwuhake upaya saka pawongan kang nalami kacingkrangan kasebut,

nuwuhake upaya saka pawongan kang nalami kacingkrangan kasebut yaitu (1) pendhidhikan, lan (2) tulung tinulung. Banjur saka panliten iki digayutake karoa kahanan ing realitas sosial sajrone panguriplan bebrayan.

5.2 Pamrayoga

Panliten iki kaajab bisa nambah kawruh para pamaos ngenai kahanan kacingkrangan sajrone masyarakat. Panliten iki uga bisa dadi tuladha kanggo masyarakat amrih bisa ngundhuh wohing pakarti kang apik lan bisa tulung tinulung marang liyan utamane amrih bisa tulung tinulung marang wong kang ngalami kacingkrangan utawa kasusahan.

KAPUSTAKAN

Aminuddin, 1990. *Pengembangan Penelitian Kualitatif Dalam Bidang Bahasa Dan Sastra*, Malang: Yayasan Asih, Asah, Asuh.

Azwar, Saifuddin. 2004. *Metode Penelitian*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar Offset.

Astuti, Widia. 2017. *Kacingkrangan sajrone Cebung Tan Kendhat Anggitane Ismoe Riyanto* (Skripsi ora diterbitake). Surabaya: PBD FBS Unesa.

Chambers, Robert. 1997. *Pembangunan Desa Mulai Dari Belakang*. Jakarta: LP3ES

Damono, Sapardi Djoko. 1978. *Sosiologi Sastra; Sebuah Pengantar*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Depdikbud.

Darni. 2015. *Kekerasan Terhadap Perempuan Dalam Fiksi Jawa Modern*. Surabaya: Unesa University Press.

———. 2016. *Kekerasan Terhadap Perempuan Dalam Fiksi Jawa Modern*. Surabaya: Unesa University Press.

Endraswara, Suwardi. 2003. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Widyatama.

Faruk. 2010. *Pengantar sosiologi Sastra (Edisi Revisi)*. Yogyakarta: Pustaka Belajar.

———. 2013. *Pengantar Sosiologi Sastra (Edisi Revisi)*. Yogyakarta: Pustaka Belajar.

Hasbullah, Wiwik Pratiwi. 2018 "Gambaran Kemiskinan dalam Novel Ma Yan". http://eprints.undip.ac.id/68137/1/skripsi_apriyani_full.pdf. Diunduh tanggal 18 November 2018.

Hutomo, Suripan Sadi. 1975. *Telaah Kasusastran Jawa Modern*. Surabaya: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.

jurnal rifqoh turnitin

ORIGINALITY REPORT

12%

SIMILARITY INDEX

9%

INTERNET SOURCES

0%

PUBLICATIONS

6%

STUDENT PAPERS

PRIMARY SOURCES

1

jurnalmahasiswa.unesa.ac.id

Internet Source

8%

2

Submitted to Universitas Negeri Surabaya The
State University of Surabaya

Student Paper

3%

3

www.msn.com

Internet Source

<1%

4

www.neliti.com

Internet Source

<1%

Exclude quotes Off

Exclude bibliography Off

Exclude matches Off